

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету

Випуск 23

Рівне – 2012

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 23. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет,
2012. – 690 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, к.і.н., професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександровна, к.і.н., професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, д.і.н., професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, к.і.н., доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, д.і.н., професор (м. Острог); **Киридон Алла Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Київ); **Степанков Валерій Степанович**, д.і.н., професор (м. Кам'янець-Подільський); **Стоколос Надія Георгіївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Фісанов Володимир Петрович**, д.і.н., професор (м. Чернівці); **Чухліб Тарас Васильович**, д.і.н. (м. Київ); **Швецова-Водка Галина Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Шугаєва Людмила Михайлівна**, д.ф.н., професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 24 травня 2012 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12, РДГУ

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2012

3. Марына В.В. Советский Союз и чехословацкий вопрос во время Второй мировой войны. 1939 – 1945. Книга 1. 1939 – 1941 гг. / В.В. Марына. – М.: «Индрик», 2007. – 448с.
4. Свобода Л. От Бузулуга до Праги / Л.Свобода. – М.: Воениздат, 1963. – 408 с.
5. Benes J. Zivot v odboji / J. Benes . – Votobia: 1999. – 312 s.
6. Brod T., Čejka E. Na západní frontě / T. Brod, E. Čejka. – Praha: Svaz protifašistických bojovníků, 1965. – 609 s.
7. Czech and Slovak legion in Poland // The Glasgow Herald – 1939 – Sep 6.
8. Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939-1945. Dokumenty. Díl 1. – Praha: 1998. – 627 s.
9. Emmert F. Ceskoslovensky zahraniční odboj za 2.svetove války na zapade / F. Emmert. – Praha: CPRESS, 2012. – 112 s.
10. Koznar V., Rihter K. Armadni general Ludvik Svoboda / V. Koznar, K. Rihter. – Praha, 1984. 94 s.
11. Kulka E. Židé v Československé Svobodové armádě / E. Kulka. – Praha: Naše vojsko, 1990. – 400 s.
12. Němeček J. Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku / J. Němeček // Historie a vojenství. – 1994 – № 3 (43). – S. 107-132.
13. Odezwa Naczelnego Wodza Do żołnierzy czeskich i słowackich // Dobry Wieczor. Kurier Czerwony. 1939, nr. 244 (4 wresznia).
14. Polské tažení 1939. Poslední údobí v jihovýchodním Polsku 12 – 18 září 1939 (svědec účastníka) [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.volny.cz/ipro/stripy/clanky/polcko39.htm>
15. Richter K. Válka začala v Polsku / K. Richter. – Praha: Epoha, 2004. – 416 s.
16. Svoboda L. Cestami života / L. Svoboda.- Praha: Naše vojsko, 1971. – 454 s.
17. Vojenske osobnosti československeho odboje 1939-1945. – Praha: Ministerstvo Obřany CR – AVIS, 2005. – 348 s.
18. Wieczorkiewicz P. Kampania 1939 roku / P. Wieczorkiewicz. – Warszawa: Wyd. KAW, 2001. – 144 s.

УДК 321 : 94 (460) «1939/1975»

В.ІО. Лесняк

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРТЕСІВ У СИСТЕМІ ВЛАДИ ФРАНКІСТСЬКОЇ ІСПАНІЇ (1939-1975)

У статті на основі аналізу правових джерел та політичної практики розглядається проблема функціонування Кортесів в Іспанії у період правління генерала Франсиско Франко Баамонде (1939-1975). Особливу увагу присвячено вивченню підпорядкування та співвідношення Кортесів та інших органів державної влади в умовах становлення франкістського авторитаризму

Ключові слова: Іспанія, франкістський режим, Кортеси, конституційне законодавство.

Лесняк Виталий. Політико-правовий статус Кортесов в системе власти франкистской Испании (1939-1975). В статье на основе анализа правовых источников и политической практики исследовано проблему функционирования

Кортесов в Іспанії в період правління генерала Франсиско Франко (1939-1975). Особое внимание уделено изучению соотношения Кортесов и других органов государственной власти в условиях становления франкістского авторитаризма

Ключевые слова: Испания, франкістский режим, Кортесы, конституционное законодательство.

Vitaliy Lesnyak. The Political and Legal status of Cortes in power system of franquist Spain (1939-1975). In the article the problem of the function of Cortes in Spain during governing of general Franco (1939-1975) is analyzed on the base of juridical sources. The great attention is pasied to problems of subordination and correlation Cortes and other government bodies in conditions of formation of autoritary regime

Keywords: Spain, franquist regime, Cortes, constitutional legislation.

Постановка проблеми. У світі нараховується значна кількість прикладів недемократичних форм організації та здійснення політичної влади. Насамперед авторитарні та тоталітарні режими передбачають «монополію одного центру на політичну владу, а тому не визнають права на існування відносно незалежних, автономних суб'єктів політичного процесу» [21, с.164], не передбачають практичної реалізації розподілу влади або ж застосовують у політичній системі лише часткові його елементи, як і хибно трактують доцільність впровадження основних парламентських процедур у системі міжінституційної взаємодії. Франкістська Іспанія була саме таким недемократичним режимом, що характеризувався особливим розумінням місця та ролі представницького інституту Кортесів у системі політичної влади.

Актуальність теми дослідження. Іспанський парламентаризм як об'єкт наукового вивчення є перспективною ділянкою дослідження у зв'язку з тим, що іспанські Кортеси вважаються першою європейською становово-представницькою установою, що виникла ще у XII столітті [10, с.16; 17, с.9] та стала передвісником формування європейського парламентаризму як системного поняття у подальшому; та тим, що проблеми державного ладу іспанського королівства не надто глибоко досліджені українськими науковцями. Крім того, становлення та функціонування парламентаризму в сучасній Україні зумовлює підвищений інтерес до вивчення і осмислення процесів його зародження та розвитку у зарубіжній практиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій за темою дослідження. Політико-правові аспекти функціонування представницьких інститутів у державно-правової системі сучасної Іспанії висвітлено у працях українських дослідників Ю.Біловолова [2], В.Годлевської [3], В.Лісничого [11], С.Светової [15], В.Шаповала [16; 17], та інших. Вивченю конституційних аспектів формування франкістської політичної системи присвячені праці професора О.Іваницької [7; 8; 9]. Однак наукова мета та дослідницькі завдання вказаних робіт не передбачали комплексного

вивчення політико-правового статусу інституту Кортесів в умовах формування франкістського режиму, що, власне, й зумовило необхідність вивчення обраної теми наукового дослідження.

Постановка завдання та цілей дослідження. У статті головна увага акцентується на вивченні політико-правового статусу Кортесів у системі влади франкістської Іспанії (1939-1975). Шляхом аналізу правових джерел та політичної практики аналізується порядок формування Кортесів; об'єм їх владних повноважень; співвідношення компетенції Кортесів з повноваженнями та компетенцією інших інститутів; вивчається політичний вплив Кортесів на систему влади у франкістській Іспанії.

Виклад основного матеріалу. Період правління генерала Франсиско Франко Баамонде в Іспанії хронологічно обмежується періодом 1939-1975 років, від часу падіння II республіки (1 квітня 1939 року) до часу смерті генерала (20 листопада 1975 року). Але система владних інститутів франкістської Іспанії почала формуватися ще до 1 квітня 1939 року – впродовж розгортання запеклої громадянської війни між прихильниками республіканського устрою та його консервативними противниками.

Справа в тому, що до 14 квітня 1931 року Іспанія була монархією (за винятком короткого періоду 1873-1874 років). Проте саме того дня в результаті масових вуличних протестів король Альфонсо XIII був змушений втекти з країни, в якій було проголошено створення II республіки. Налякані і незадоволені наслідками кардинальних реформ впродовж п'яти років правління республіканців, консервативні політичні сили, очолені військовою елітою під керівництвом генерала Франко (1982-1975), почали організацію збройного заколоту проти республіканського уряду, «хоча й невдалі спроби антиреспубліканських заколотів здійснювались до 1936 року» [1, с.47].

Внаслідок військового заколоту в ніч на 18 липня 1936 року та розгортання громадянської війни в Іспанії почала формуватись нова держава як альтернатива II республіці. Сутнісно франкістський режим був правлінням консервативно настроєної політичної еліти на чолі з диктатором.

Після закінчення громадянської війни для легалізації нового ладу в Іспанії франкістським заколотникам потрібно було провести результивний процес конституційно-правового оформлення режиму, тобто створити проект конституційного документу з поясненням цілей побудови нової держави і основ її структуризації, а також (за сприятливих умов) внести такий законопроект на схвалення народу, установчим зборам чи парламенту. Однак впродовж існування режиму єдиної конституції так і не було створено. Натомість діяла серія так званих «основних законів» (Leyes fundamentales): Хартія праці (1938) [18, с.499-507], Закон про Кортеси (1942) [4, с.508-513; 25], Хартія іспанців (1945) [19, с.514-519], Закон про референдум (1945) [5, с.520], Закон про успадкування посади

Глави держави (1947) [6, с. 521-525; 26], Закон про принципи Національного руху (1958) [27] та Органічний закон держави (1967) [28], які й окреслили основи державного ладу франкістської Іспанії. Їхнє видання здійснювалось протягом тривалого часу (майже 30 років), повільно і представляло собою досить несистемний процес. Два закони приймалися шляхом схвалення їхніх проектів на всенародному референдумі, чотири було видано у 40-х роках, а закон, який встановлював форму правління франкістської Іспанії, був прийнятий лише п'ятим.

Професор О.П.Іваницька зазначає, що іспанська конституційна доктрина розглядала ці державні документи як «особливу форму конституції» [7, с.29], а В.Савін підкреслює на існуванні за франкізму «відкритої» конституції [14, с.157]. Сам Франко навіть у 1946 році відзначав, що Іспанія є країною відкритої та незавершеної конституції. Тому вдосконалення її інституцій є постійним і прогресивним процесом [23, с.225].

Причини такого «постійного, прогресивного» та невпорядкованого конституційного оформлення режиму криються не лише у вродженій суб'єктивній обережності Франко [13, с.12], а й в зовнішніх та внутрішніх умовах, у яких опинилася Іспанія у роки та після II світової війни.

Аналізуючи та коротко резюмуючи конституційні акти франкістської Іспанії загалом, досить важко змістовоно виокремити смислові частини. Однак, розділяючи позицію у цьому питанні Х.Соле-Тури [31, с.47], можна виділити в загальному: 1) ідеологічну частину конституції, до якої ввійшли Закон про принципи Національного руху 1958 року, Хартія іспанців 1945 року, Хартія праці 1938 року; 2) змістовну частину, утворену з Органічного закону 1967 року, Закону про Кортеси 1942 року, Закону про успадкування посади Глави держави 1947 року, Закону про національний референдум 1945 року. Аналізуючи законодавство франкістського режиму, можемо узагальнено відзначити, що владними інститутами центрального рівня у горизонтальному розподілі влади були: Глава держави, Рада королівства, Рада регентства, Кортеси, Уряд, Верховний суд та Національна рада Руху. Причому статус і повноваження цих владних інститутів еволюціонували у франкістській Іспанії відповідно до перебігу законодавчого процесу.

Діяльність Кортесів як одного з перших представницьких інститутів в Європі (адже перші кастильські кортеси виникли ще 1088 року) за франкізму була відновлена у 1943 році на основі прийняття Закону про Кортеси від 17 липня 1942 року [4, с.508-513].

Зберігаючи за Главою держави приймати правові норми загального характеру у відповідності до Законів 30 січня 1938 року та 8 серпня 1939 року, створені Кортеси, згідно ст.1 Закону про Кортеси, визначались «вищим органом участі іспанського народу в справах держави. А основне

завдання Кортесів полягало у підготовці та розробці законів без шкоди для повноважень Глави держави з їх утвердження» [4, с.509].

Малося на увазі, що прийняття рішень з ключових питань залишалося за Главою держави, оскільки він володів правом схвалювати законопроекти, вироблені Кортесами (ст.16), чи повернати їх в Кортеси для нового обговорення (ст.17) [4, с.513]. Така дивна функція франкістського парламенту дала змогу припустити Ф.Ніколаєву, що Кортеси були «швидше законодорадчим органом» [12, с.493], аніж законодавчим.

Франкістські Кортеси були однопалатним парламентом, який представляв не іспанський народ, а так звані «корпорації» за «органічним представництвом»: вертикальні синдикати, муніципалітети, провінції, професійні об'єднання, університети. Прямих виборів не існувало.

Органічним законом держави 1967 року були внесені зміни до побудови Кортесів. У складі палати з'явилася нова група прокураторів, які обиралися главами сімей та заміжнimi жінками, які включалися до виборчого списку — по два від кожної провінції. Після обрання Кортесів згідно Органічного закону держави, сімейне представництво у парламенті збільшилось до 108 депутатів. Скоротилась кількість депутатів, обраних від професійних спілок та муніципалітетів. Кортеси складалися вже з 564 депутатів. З них 153 призначав вже Глава держави, в той час, коли до змін він призначав половину депутатів [7, с.56].

Власне, найбільш важлива інновація в діяльності Кортесів, на думку Х.Бордавіо, почалась у 1967 році разом з введенням сімейних прокураторів до складу IX легіслатури, які збільшили кількість запитів, запитань та інтерпеляцій. «Сімейники», в підсумку, розфарбували спокійний образ восьми попередніх легіслатур [22, с.127-128].Хоча й 41% загальної кількості прокураторів IX легіслатури були представниками цивільної та військової адміністрації. При цьому від місцевих органів (муніципальних та провінційних депутатій) були обрані всі призначувані алькальди та представники депутатій [20, с.142].

Вибори по чотирьох куріях (синдикатів, місцевих органів, професійних організацій та Національної ради Руху) були багатоступеневими та опосередкованими, що було засобом недопущення політично неугодних осіб до Кортесів. Лише вибори по курії глав сімей та заміжніх жінок давали можливість потрапити до Кортесів особам, напряму обраним населенням. Однак частка останніх не була значною (108 прокураторів або близько 1/5 від загального складу Кортесів). До того ж порядок висунення кандидатур по вказаній курії був жорстко контролюваним та передбачав велику кількість дозволів та рекомендацій від представників місцевої влади.

Окрім перерахованих виборних курій Глава держави міг особисто призначати 50 прокураторів до 1967 року, а після прийняття Органічного закону держави та введення змін до Закону про Кортеси у 1967 році — вже

25 та за заслуховування Ради королівства. До Кортесів також входили особи за посадою (19 членів уряду, 12 ректорів університетів, 8 керівників найважливіших органів держави та культурних установ, військові діячі тощо)[25; 28] (Див. Таблицю 1).

Таблиця 1.
Структура франкістських Кортесів у 1942, 1946 та 1967 роках
(за матеріалами С.Пейна [29, с.22-23])

1942 рік	1946 рік	1967 рік
1. Усі урядові міністри 2. Національні радники Руху 3. Голови Державної ради, Верховного суду, Верховної ради військової юстиції 4. Представники від національних синдикатів 5. Алькальди провінційних столиць та міст Сеути і Мелілії По одному представнику від муніципалітетів кожної провінції, призначених провінційними депутатами 6. Ректори іспанських університетів 7. Голова Інституту Іспанії Ректори королівських академій Канцлер Іспаніад 8. Сім представників від професійних організацій 9. П'ятдесят прокураторів, призначенні Главою держави	1. Усі урядові міністри 2. Національні радники 3. Голови Державної ради, Верховного суду, Верховної ради військової юстиції 4. Представники від національних синдикатів 5. Алькальди провінційних столиць та міст Сеути і Мелілії По одному представнику від муніципалітетів кожної провінції По одному представнику від кожної провінційної депутатії 6. Ректори іспанських університетів 7. Голова Інституту Іспанії Представники від королівських академій Голова та два представники від Верховної ради наукових досліджень 8. Сімнадцять представників від професійних організацій 9. П'ятдесят прокураторів, призначенні Главою держави	1. Усі урядові міністри 2. Національні радники 3. Голови Державної ради, Верховного суду, Верховної ради військової юстиції, Рахункового трибуналу, Національної економічної ради 4. 150 представників від національних синдикатів 5. По одному представнику від муніципалітетів кожної провінції По одному представнику від муніципалітетів з населенням більше 300 тисяч жителів По одному представнику від кожної провінційної депутатії 6. Ректори іспанських університетів 7. Голова Інституту Іспанії Два представники від королівських академій Голова та два представники від Верховної ради наукових досліджень 8. Двадцять один представник від професійних організацій 9. Двадцять п'ять прокураторів, призначенні Главою держави 10. По два представники, обрані главами сімей від кожної провінції

Прокуратори, які отримували депутатський мандат за посадою, втрачали його, перестаючи обіймати відповідну посаду. Прокуратори, призначенні Главою держави, втрачали посаду, якщо Глава держави анульовував призначення. Усі інші прокуратори займали свої депутатські

крісля протягом 3 років та зберігали право на переобрання (ст.6 Закону про Кортеси [4, с.510]). Однак після прийняття Органічного закону держави термін повноважень прокураторів, які обиралися, збільшився до 4 років (ст.6 Закону про Кортеси нової редакції 1967 року [25]). Якщо ж протягом 3-4 років представник від провінційної депутатії, муніципалітету чи корпорації переставав бути їх дійсним членом, він автоматично втрачав також і статус прокуратора (ст.6 Закону про Кортеси) [4, с.510; 25].

Депутати Кортесів користувалися імунітетом та індемнітетом. Вони не могли бути затриманими без попереднього дозволу Голови Кортесів, за винятком затримання на місці злочину (ст.5 Закону про Кортеси) [25].

Згідно ст.11 Регламенту Кортесів, прокуратори не могли займати інші державні посади [20, с.145]. Тобто декларувався принцип парламентської несумісності, який однак порушувався, зважаючи на те, що міністри, керівники державних інститутів, служб, виконували функції парламентарів (ст.2 Закону про Кортеси) [4, с.509-510; 25], у чому прослідковувалося поєднання законодавчої і виконавчої влади.

Об'єм владної компетенції Кортесів не був значним. В.Савін, наприклад, зазначає, що після Органічного закону держави повноваження Кортесів можна було розділити на три сфери: законодавчі, конституовання та контроль [14, с.125]. Ф.Сегадо ж пропонує на п'ять: законодавчі, бюджетні, з ратифікації договорів, з контролю за діями уряду та повноваження конституовання [30, с.725-726], що, мабуть, буде більш точним. Якщо текст Закону про Кортеси 1942 року закріплював за Кортесами право «підготовки та розробки» законопроектів, то його нова редакція 1967 року закріплювала тепер вже право «вироблення та схвалення» законопроектів (ст.1) [4, с.509; 25]. Якщо до 1967 року Голова кортесів передавав законопроект, вироблений Кортесами, Уряду для пред'явлення на затвердження Главі держави, який міг повернати законопроект для нового вивчення в Кортеси (ст.16,17 Закону про Кортеси [4, с.513]), то вже після 1967 року Глава Кортесів передавав Главі держави для санкціонування закони, вироблені ними, які могли повернутись для нового обговорення назад в Кортеси за попередньої згоди Ради королівства (ст.16,17 Закону про Кортеси в новій редакції) [25].

Розгляд на Пленарному засіданні підлягали акти і закони, предметом яких були питання щодо: а) звичайних чи надзвичайних бюджетів; b) великих операцій економічного та фінансового характеру; c) встановлення чи реформи податкового режиму; d) банківських та валютних правил; e) усіх законодавчих заходів, які мали велике значення для економіки країни; f) основних законів, що регулювали порядок набуття та втрати іспанського громадянства; g) політико-правового устрою державних інститутів; h) основ місцевого управління; i) основ цивільного, торгівельного, соціального, кримінального і процесуального права; j) основ судоустрою та державного управління; k) основ аграрної, торгової і промислової

систем; I) загальнонаціональних планів в галузі освіти; m) інших сфер, щодо яких Уряд вирішить самостійно чи за пропозицією відповідної комісії подати закони на розгляд Пленарного засідання Кортесів (ст.10) [4, с.511-512; 25].

У рамках бюджетних повноважень Кортеси були наділені правом схвалювати законопроекти про річний бюджет держави, ініціювати чи повертати їх до уряду, за яким, і лише за яким, закріплювалось право вироблення проектів законів про Генеральний бюджет та пропозицій, які містили збільшення видатків та скорочення доходів. Уряд мав виконувати схвалений Кортесами Генеральний бюджет країни, який вивчався та перевірявся Рахунковим трибуналом країни (ст.54, п.I, II, III Органічного закону держави 1967 року [28]). Цей інститут був відповідальним за економічне інспектування виконання Закону про бюджет та справ податкового характеру. Його глава призначався Главою держави на 6 років з-поміж трьох кандидатур, запропонованих Радою королівства (ст.58 Органічного закону держави) [28].

У сфері повноважень з ратифікації договорів за Кортесами була закріплена компетенція ратифікації міжнародних договорів чи угод, які торкалися питань суверенітету чи територіальної цілісності країни та повинні були бути об'єктом відповідних законів, схвалених пленарним засіданням Кортесів (ст.14 Закону про Кортеси в новій редакції [25] та ст.9, п.а Органічного закону держави [28]). Крім того, Кортеси повинні були надавати згоду Главі держави у разі оголошення війни чи укладення миру (ст.9, п.б Органічного закону держави [28]).

Політичний вплив Кортесів у системі влади франкістської Іспанії був мінімальним. Адже Кортеси не впливали ні на призначення, ні на звільнення Уряду. Іспанські Кортеси лише негайно повідомлялись по призначення нового Уряду (ст.49 Органічного закону держави) [28] Главою держави, як і лише могли отримати інформацію про звільнення останнім Глави Уряду зі згоди Ради королівства; або за її пропозицією. Тим не менше, не зважаючи на відсутність у Кортесів можливості застосування санкцій по відношенню до міністрів, прокуратори були наділені подавати запити на адресу урядовців. Згідно ст.53 Органічного закону держави, Глава уряду та міністри повинні були інформувати Кортеси щодо керівництва Урядом та його відповідними департаментами та зобов'язувалися відповідати на прохання, запитання та інтерпеляції, які подавались відповідно до Регламенту [28].

В.Савін зазначає, що на практиці кількість запитів прокураторів до міністрів була незначною [14, с.125]. Це можемо підтвердити й висновками, поданими у своїй монографії Ангелем Гапореною Моралесом «Авторитаризм та парламентський контроль у Кортесах Франко. Замітки для критичного аналізу» [24]. Справді, якщо порівнювати кількість прохань та запитань від прокураторів у іспанських Кортесах

1967-1973 років з кількістю запитів у французькій Національній асамблей чи італійській Палаті депутатів у зазначеній період, то вона була меншою у десятки разів [24, с.74]. Але, якщо прослідкувати динаміку подання запитів у самих франкістських Кортесах різних легіслатур, то побачимо, що їхня кількість особливо зросла у кінці 1960-х — на початку 1970-х років і припадала на VIII, IX, X легіслатури [24, с.53, 59, 75]. Причому кількість запитів без відповідей все зменшувалась [24, с.64], а найбільш активними ініціаторами подання клопотань були прокуратори саме від групи глав сімей [24, с.95]. І це не є дивним, зважаючи на шлях їхнього обрання.

Кортеси були позбавлені права самостійно обирати свої керівні органи, Рахунковий трибунал. Лише в умовах розгортання процесу успадкування статус Кортесів міг зростати. Кортеси мали право визнавати недієздатним Главу держави; усувати від успадкування визначених королівських персон; втрутатися у зречення, королівський шлюб чи схвалювати його за пропозицією Короля чи Регента. Тобто Кортеси мали право утверджувати можливого кандидата на посаду Глави держави, запропонованого спільно Радою міністрів та Радою королівства (якщо б раптом Франко до смерті чи факту недієздатності не призначив би собі спадкоємця).

Структурно Кортеси складалися і функціонували як сукупність менших органів, які, на думку Фрайле Клівеллеса, можна поділити на 2 групи: а) органи управління та керівництва — Голова Кортесів, президія та генеральні комісії; б) функціональні та робочі органи — референтури, законодавчі комісії та пленарне засідання [30, с.723]. Вивчаючи їх політичний статус, можна констатувати, що інститут Кортесів та Голова Кортесів мали різне політичне становище у системі владних інститутів.

Глава Кортесів був однією із ключових фігур франкістської владної системи не лише тому, що був наділений значними повноваженнями в рамках діяльності Кортесів, а й тому, що очолював Раду королівства та Раду регентства. За Законом про Кортеси 1942 року, Глава Кортесів призначався Главою держави (ст.7) [4, с.511] на невизначений термін. Але після реформи 1967 року у новій редакції закону змінився шлях формування Глави Кортесів. Відтоді він призначався Главою держави з-поміж трьох прокураторів, запропонованих Радою королівства на термін шести років (ст.7, п.І-ІІ) [25]. Повноваження Глави кортесів припинялися: а) по закінченню строку; б) за власною ініціативою, підтриманою Главою держави; в) за рішенням Глави держави, узгодженим 2/3 Кортесів (ст.7, п.ІІІ) [25].

Глава Кортесів утверджував порядок денний засідань всіх комісій та за згодою Уряду визначав порядок денний пленарних засідань Кортесів; скликав пленарні засідання і постійні комісії та головував на них; керував всіма дебатами під час пленарних засідань Кортесів; надавав

прокураторам слово; розподіляв по комісіях законопроекти, вироблені Урядом для їх вивчення; передавав Уряду законопроекти та законопропозиції проектів; особисто формулював поправки до законопроектів, що надходили, та одноосібно вирішував чи варто їх вносити на голосування та обговорення; здійснював дисциплінарну практику і т.д. (згідно ст.14 Регламенту Кортесів від грудня 1957 року) [20, с.147-148]. Глава Кортесів був головою Ради королівства та Ради регентства, виконуючи відповідні функції. Він призначав та утверджував членів Постійної комісії Кортесів, створював спеціальні комісії, призначав представників комісій (згідно ст.14 Регламенту Кортесів від грудня 1957 року) [20, с.147-148]. Постійна комісія разом з Головою Кортесів вирішувала у період парламентських канікул усі термінові питання (ст.22, п.4 Регламенту Кортесів). Постійна комісія могла за узгодженням з Головою Кортесів відмовити в обговоренні запитів та інтерпеляцій прокураторів та комісій до Уряду (ст.75 Регламенту) [20, с.152]. Пленарне засідання скликалося Головою Кортесів зі згоди Уряду [4, с.511; 25]. Голова Кортесів міг збирати Кортеси на Пленарне засідання у будь-який час. Порядок денний для пленарних засідань Кортесів визначався їх Головою за узгодження з Урядом (ст.8 Закону про Кортеси) [4, с.511; 25].

Отож, інститут Глави Кортесів був залежним за шляхом формування та особливостями співпраці — від Уряду та Глави держави, що забезпечувало виконавчу гілку стратегічною керованістю Кортесами у необхідному напрямку, оскільки Глава Кортесів посадів вагоме місце у системі владних інститутів. За такий великий спектр повноважень В.Хібріков навіть назвав Голову Кортесів «малим диктатором» [20, с.148].

Висновки дослідження. Можемо підсумувати, що франкістські Кортеси не мали тих повноважень, які б давали можливість говорити про реалізацію принципів парламентаризму в роки режиму. А схема безпосереднього контролю Главою держави Уряду та підпорядкування йому Кортесів в працях іспанських теоретиків того часу характеризувалась як впровадження «принципу єдності влади» [1, с.50]. Самостійність Кортесів була унеможливлена вже навіть самим правом Уряду втрутатись у процес прийняття їхнього регламенту. До компетенції парламентського органу не входили повноваження з прийняття законів. Палата була позбавлена повноцінної законодавчої ініціативи, оскільки Уряд був наділений правом внесення до порядку денного пленарних засідань законопроектів та всіх інших питань. Недемократичний шлях формування Кортесів забезпечував підконтрольність представницького органу виконавчій владі. За даними П.Дессенса, призначених за посадою прокураторів було 296 депутатів, в той час як «обраних» — 299 [14, с.123-124]. Комісії Кортесів формувались Главою Кортесів зі згоди Уряду. Сама палата збиралась на пленарне засідання також за його згоди. Передання законопроектів на затвердження від Кортесів — Главі держави

здійснювалось теж Урядом. Тобто Уряд був пріоритетно уповноваженим спрямовувати діяльність Кортесів, з чого слідує, що Глава держави спільно з Урядом і Кортесами фактично виконував законодавчі та виконавчі повноваження. Сфера компетенції центральних владних інститутів по відношенню до місцевих також була значною. Наприклад, врегулювання «принципів місцевого режиму» належало до повноважень пленарного засідання Кортесів (ст.10, п.г Закону про Кортеси) [4, с.511; 25]. А розподіл фінансових ресурсів регламентувався центральним Урядом в рамках вироблення та виконання Закону про генеральний бюджет.

Таким чином, система найвищих владних інститутів у франкістській Іспанії не була статичною, вона динамічно еволюціонувала, як і сама система розподілу влади між ними, починаючи з часу концентрації усієї державної влади в руках каудильо в ході ведення громадянської війни до затяжного процесу делегування цієї влади відповідним державним органам шляхом прийняття основних та звичайних законів. Саме із введенням в дію сьомого основного закону у 1967 році — система владних інститутів Іспанії періоду правління генерала Франко набула окресленої форми.Хоча вона й передбачала номінальне розмежування законодавчої, виконавчої та судової владних функцій, однак реальні важелі здійснення влади знаходились в руках фактичного Глави держави — генерала Франко. За формою правління франкістська Іспанія була монархією (з 1947 року), проте особа монарха остаточно визначену не була (до 1969 року), главою ж держави впродовж режиму був не монарх, а сам каудильо (провідник) нації. Він представляв у своїй особі виконавчу владу, мав право призначати та звільняти Уряд (без підтвердження парламентом), обирає голову законодавчого органу, розпоряджався військовими силами, мав вплив на формування судових органів; однак стримувався лише Радою королівства (своєрідним контролально-дорадчим органом при каудильо), частину складу якої сам же й формував. Уряд хоча й був наділений самостійністю прийняття рішень, але політично був відповідальним саме перед Главою держави. Кортеси (створені у 1942-1943 роках) не були наділені законодавчою функцією, а швидше — законодавчо-консультивативною, оскільки прийняття і підписання законів належало до компетенції самого Франко. Крім того, Кортеси обиралися не на основі прямого виборчого права, а опосередковано та багатоступенево по п'ятирічних куріях за мажоритарною системою, що давало змогу робити виборчий процес недемократичним та цілком керованим виконавчими структурами. Голову Кортесів призначав сам Глава держави. А пріоритетне право законодавчої ініціативи належало Уряду. Судові органи були залежними від Глави держави. Існував Верховний суд, Голову якого призначав каудильо. Функція нагляду за дотриманням норм конституційного законодавства була покладена на Національну раду, найвищий політичний орган єдиної легальної партії — «Іспанської

фаланги традиціоналістів і хунт націонал-синдикалістського наступу», який не виявляв самостійності та був інструментом в руках Уряду та Глави держави. Усе це свідчить про відсутність функціонування реального розподілу влади по горизонталі в франкістській Іспанії на основі існування стримування і противаг між центральними владними інститутами, оскільки домінантним серед них все ж залишався правлячий Глава держави — каудильо Іспанії, Франсиско Франко Баамонде, який з часу оголошення про створення в Іспанії монархії (1947 року) не був ні королем, ні регентом, хоча й посідав у системі владних інститутів центральне місце та обіймав до кінця життя посаду Глави держави.

Перспективи використання результатів дослідження та подальшого аналізу наукової проблеми. Результати дослідження можуть бути використані у ході порівняння практики реалізації парламентаризму в умовах франкістського режиму з подібним досвідом в умовах інших недемократичних систем. Крім того, при вивченні, наприклад, розвитку демократизаційного процесу в Іспанії після смерті Ф.Франко неодмінною умовою є з'ясування процесу розширення парламентських механізмів на основі співставлення політико-правового статусу Кортесів в умовах франкізму та постфранкізму. Щодо перспектив подальшого аналізу наукової проблеми варто відзначити необхідність більш детального аналізу становлення виборчої системи у франкістській Іспанії на всіх рівнях політичної влади.

Джерела та література

1. Автономов А.С., Савин В.А. История государства и права стран Пиренейского полуострова: Учебное пособие. Отв. ред. докт. юр. наук Ю.И.Лейбо / А.С.Автономов, В.А Савин. — М.: Московского ордена трудового красного знамени государственный институт международных отношений, 1988. — 105с.
2. Беловолов Ю.Г. Политическая система современной Испании (1975-1995) / Ю.Г.Беловолов. — Донецк, 1997. — 73 с.
3. Годлевська В.Ю. Переход від авторитаризму до демократичного суспільства в Іспанії (1960-1982 роки): автореф. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / В.Ю.Годлевська. — К., 2006. — 20с.
4. Закон об утверждении Кортесов от 17 июля 1942г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. — М.: Издательство иностранной литературы, 1957. — С. 508-513.
5. Закон о народном референдуме от 22 октября 1945г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. — М.: Издательство иностранной литературы, 1957. — С. 520.
6. Закон о наследовании поста Главы Государства от 26 июля 1947г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. — М.: Издательство иностранной литературы, 1957. — С. 521-525.
7. Іваницька О.П. Політичний розвиток франкістської Іспанії. 1939 – 1975 pp. / О.П.Іваницька. — Вінниця, 1996. — 90с.

8. Іваницька О.П. Франкістська Іспанія. 1939 – 1975pp. Історіографія. / О.П.Іваницька. – Вінниця, 1996. – 160с.
9. Іваницька О.П. Франкістська Іспанія. 1935 – 1975pp.: автореф. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук.: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / О.П.Іваницька. – К., 1997. – 40с.
- 10.Кривенко Л. Парламент без парламентаризму? / Л. Кривенко // Віче. — 1997. — №4. — С.13-32.
- 11.Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн: Навчальний посібник/ В.В.Лісничий. – К.: Професіонал, 2004. - 335с.
- 12.Николаев Ф.Н. Вводная статья по Испании / Ф.Н.Николаев // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – С.489 – 497.
- 13.Савин В.А. История испанского государства франкистского режима (доктрина и конституционное развитие): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юр. наук. / В.А.Савин. – М., 1975. – 22с.
- 14.Савин В.А. История испанского государства франкистского режима (доктрина и конституционное развитие): дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / В.А.Савин. – М., 1975. – 180л.
- 15.Свєтова С. Практика парламентаризму: Посібник / С. Свєтова. — К.: Заповіт, 1997. — 134с.
- 16.Шаповал В. Державний лад країн світу: Довідник / В. Шаповал. — К.: Український центр правничих студій, 1999. — 320с.
- 17.Шаповал В. Зарубіжний парламентаризм / В. Шаповал. — К.: Основи, 1993. — 143с.
- 18.Хартия труда от 9 марта 1938г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – С.499-507.
- 19.Хартия испанцев от 17 июля 1945г. // Конституции буржуазных государств Европы. Перевод под ред. Г.С.Гуревича. Сост. Ф.А.Кублицкий. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – С. 514-519.
- 20.Хибріков Н.Г. Государственный механизм франкистской диктатуры в Испании: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Н.Г.Хибріков. – М., 1973. – 190 с.
- 21.Фарукшин М.Х. Федерализм и демократия: сложный баланс / М.Х.Фарукшин // Полис. – 1997. – №6. – С. 164-173.
- 22.Bardavío Joaquín. La estructura del poder en España. Sociología Política de un País / Joaquín Bardavío. – Madrid: Iberico Europea de ediciones, 1969. – 326 p.
- 23.Franco Francisco. Pensamiento político de Franco. Antología / Selección y sistematización de textos por Agustín del Rio Cisneros / Francisco Franco. — Madrid: Servicio informativo español, 1964. — 518p.
- 24.Garrorena Morales Angel. Autoritarismo y control parlamentario en las Cortes de Franco. Apuntes para un análisis crítico / Angel Garrorena Morales. — Murcia: Publicaciones del departamento de derecho político, 1977. — 428p.
- 25.Ley constitutiva de las Cortes (17 de julio de 1942). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/79151622430248617422202/index.htm>>, [Дата доступу: 02.03.2012].

- 26.Ley de Sucesion en la Jefatura del Estado (26 de julio de 1947). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/01478408877125628632268/index.htm>>, [Дата доступу: 02.03.2012].
- 27.Ley de Principios del Movimiento Nacional (17 de mayo de 1958). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/02449421981244052976613/index.htm>>, [Дата доступу: 02.03.2012].
- 28.Ley Organica del Estado (1 de enero de 1967) . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12159641912327174198846/index.htm>>, [Дата доступу: 02.03.2012].
- 29.Payne Stanly G. Representative Government in Spain: The Historical Background / Stanly G. Payne // Spain at the Polls 1977, 1979, and 1982. — Durham: Duke University Press, 1985. — P. 1-29.
- 30.Segado Francisco Fernández. Las constituciones historicas españolas (Un análisis histórico-jurídico) / Fernández Segado Francisco. — Madrid: Civitas, 1986. — 882 p.
- 31.Sole-Tura Jorje. Introducción al regimen político español / Jorje Sole-Tura. — Barselona: Ariel, 1971. — 156р.

УДК 94(477)

И.И. Маслова

УРОКИ «ВОСТОЧНОГО ПОХОДА» ГІТЛЕРА В ОЦЕНКАХ ІДЕОЛОГОВ НАЦІЗМА І ГЕНЕРАЛОВ ВЕРМАХТА

У статті на підставі аналізу історичних джерел – протоколів, мемуарів і щоденників – наведені оцінки «східного походу» Гітлера з боку ідеологів нацизму і генералів вермахту.

Ключові слова: Радянський Союз, Росія, Німеччина, «східний похід», нацизм, вермахт, ідеологія.

В статье на основании анализа исторических документов – протоколов, мемуаров и дневников – приведены оценки «восточного похода» Гитлера со стороны идеологов нацизма и генералов вермахта.

Ключевые слова: Советский Союз, Россия, Германия, «восточный поход», нацизм, вермахт, идеология.

In the article on the basis of analysis of historical documents - protocols, memoirs and diaries - estimations over of "east hike" of Hitler are brought from the side of ideologists of nazism and generals of вермахта.

Keywords: Soviet Union, Russia, Germany, "east hike", nazism, вермахт, ideology.

Вторая мировая война, будучи событием планетарного масштаба, продолжает привлекать внимание мировой науки и общественности. В послевоенные годы получили распространение неоднозначные оценки уроков этой войны и роли России в борьбе с фашизмом.

Спустя более 67 лет после завершения самой кровопролитной в истории человечества войны интересно предоставить слово главному

З М И С Т

NOTA BENE

С.С. Троян

«ЗМІНА ПАРАДИГМ» У СУЧASNІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ:

ОРІЄНТАЛІЗМ І ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ ДИСКУРС 3

В.В. Долід

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ПОСТКОЛОНІАЛІЗМ» 20

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Р.М. Шеретюк

СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-УНІАТСЬКОЇ ЦЕРКВІ

НАПЕРЕДОДНІ ПОДІЛІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ 29

О.П. Прищепа

БІБLIОТЕКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОШIРЕННІ

КНИЖКОВ В ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

ПОВІТОВИХ МІСТ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ТА ЇХ

КНИЖКОВИЙ РЕПЕРТУАР (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.) 40

О.М. Приймак

СОЦІАЛЬНІ ПОРТРЕТИ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО

СЕЛЯНСТВА КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ 54

В.А. Доброчинська

ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАБУТТЯ: ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ

НАДІЇ ШУЛЬГИНОЇ-ЩУК (1888–1979 рр.) 64

С.П. Журавльова

ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ СХОДУ

В 20-Х РОКАХ ХХ СТ. 75

Л.Л. Бабенко

СПЕЦОПЕРАЦІЇ РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖБЕЗПЕКИ

ПО ЛІКВІДАЦІЇ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

У 1930-х – НА ПОЧАТКУ 1950-х РОКІВ 85

С.О. Білан

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО

ВИРОБНИЦТВА У 30-Х РР. ХХ СТ. 97

О. Ночовний

РОЛЬ ПОСТІЙНИХ КОМІСІЙ

У ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР 106

Л.І. Бородинська

СОЦІАЛЬНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

ПРОТЕСТАНТИВ-УКРАЇНЦІВ У СЕРЕДОВИЩІ

СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ У 40 РОКАХ ХХ СТ. 122

Т.О. Карпухіна

ДИНАМІКА ПРОЦЕСУ ДЕПОРТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

З ПОЛЬЩІ (1944–1946 рр.) 131

Л.В. Заглинська, Т.В. Гоголь

ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД

РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В 90-ті РОКИ ХХ СТ. 139

- К. Круглик
РЕЛІГІЙНІ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ СВІТОГЛЯДНИХ
ПРИОРИТЕТІВ ПРАВОСЛАВНИХ ВІРУЮЧИХ 149

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

О.В. Білявцева СВЯТО-ТРОЇЦЬКИЙ МЕЖИРИЦЬКИЙ ТА СВЯТО-УСПЕНСЬКИЙ ГОЩАНСЬКИЙ ЧОЛОВІЧІ МОНАСТИРИ У КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ РІВНЕНЩИНИ 160
О.П. Шмид ПОЛЯКИ НА ВОЛИНІ: ПОМІЦЬЦЬКО-СЕЛЯНСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ XIX – ПОЧАТКУ ХХ СТ. 169
Я.П. Цецик РОЛЬ МОНАРХІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР У ПОСИЛЕННІ НАПРУГИ В СФЕРІ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТтя 186
В.Р. Бернацький СЕКТАНТСЬКИЙ РУХ НА ВОЛИНІ-ЖИТОМИРЩИНІ У 1920-Х РР.: СФЕРИ ВПЛИВУ І ПРОБЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ 195
Р.П. Давидюк ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НА ВОЛИНІ У 20-Х РР. ХХ СТ. 203
А.А. Вавринюк OSADNICTWO WOJSKOWE I JEDNOSTKI WOJSKA POLSKIEGO NA WOŁYNIU W LATACH 1920 – 1939 213
К.І. Якуніна ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКТАНТСЬКОГО РУХУ НА ВОЛИНІ ТА ЖИТОМИРЩИНІ У 1940–1970-Х РР. 226
К.П. Абрамчук ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОЇ ПОЛІТИКИ НАБОРУ ТА ПРИМУСОВОЇ ДЕПОРТАЦІЇ РОБІТНИКІВ З ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1941 – 1945 РР.) 234
Р. Михальчук АНТИСЕМІТИЗМ ЛЕГАЛЬНОЇ ПРЕСИ РІВНЕНЩИНИ (1941-1943 РР.): ЄВРЕЇ У СВІТОВІЙ ІСТОРІЇ 241
В.Р. Данильчук ОСТАРБАЙТЕРИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕПРЕСІЙ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ 252
І.І. Булига ПРОТЕСТАНТСЬКІ КОНФЕСІЇ І ДЕРЖАВНА ВЛАДА НА ВОЛИНІ (1944-1945 РР.) 260
М. Романюк БОРОТЬБА ОРГАНІВ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТИ ПІДПІЛЛЯ ОУН ТА ВІДДІЛІВ УПА ЗОЛОЧІВСЬКОЇ ОКРУГИ (1944-1946) 268
Т. Ісічук ЗАГАЛЬНІ РИСИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОТЕСТАНТИЗМУ НА РІВНЕНЩИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 40–50 РОКІВ ХХ ст.) 286

Оксана Ворон, Олена Ворон	
ХРИСТИЯНСЬКІ КОНФЕСІЇ НА РІВНЕНЩИНІ	
У 50-70-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	295
Л.М. Ларкіна	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА	
ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЙ СПРИЯННЯ	
НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	310
С.В. Виткалов	
З ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ	320
Б.А. Прищепа	
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
ВОЛИНСЬКИХ МІСТ ЕПОХИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ У 1991–2010 РР.	327

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Т.М. Кузьма	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ	
В КОНТЕКСТІ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ	
ДЕРЖАВ СЕРЕДИНИ XIX СТ.	345
Р.М. Постоловський	
ІНСТИТУТИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ І ПОЛІТИЧНИХ ВИБОРІВ	
ЯК ЧИННИКИ ЕВОЛЮЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ	
ЧЕСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ДР. ПОЛ. XIX – ПОЧ. ХХ СТ.)	352
Л.І. Валюх	
ПОЗИЦІЯ ЛІБЕРАЛЬНОГО УРЯДУ ГЛАДСТОНА	
ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ КОЛОНІАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ	
У СХІДНІЙ АФРИЦІ (1884 – 1885 РР.)	358
З.В. Священко	
ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ	
СЕЛЯНАМИ У ПРОЕКТІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ	
РЕДАКЦІЙНОЇ КОМІСІЇ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ	
РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІї.....	367
О.А. Бундак	
РЕАНІМАЦІЯ ЧИ СТВОРЕННЯ ВСЕРОСІЙСЬКОГО	
СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ В 1917 РОЦІ	376
Г.Я. Невинна	
«НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФІНЛЯНДІЇ	
В 30-ТИ РР. ХХ СТОЛІТТЯ.....	385
Т.М. Самсонюк	
ПОЛЬСЬКА ВІЙСЬКОВА РОЗВІДКА НАПЕРЕДОДНІ	
ТА ПІД ЧАС ПЕРШОГО ЕТАПУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	
(1938-1941 РР.)	391
О.В. Каплюк	
ЧЕСЬКИЙ ТА СЛОВАЦЬКИЙ ЛЕГІОН	
У СКЛАДІ ВІЙСЬКА ПОЛЬСЬКОГО	402
В.Ю. Лесняк	
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРТЕСІВ	
У СИСТЕМІ ВЛАДИ ФРАНКІСТСЬКОЇ ІСПАНІЇ (1939-1975)	410

И.И. Маслова	
УРОКИ «ВОСТОЧНОГО ПОХОДА» ГИТЛЕРА В ОЦЕНКАХ	
ИДЕОЛОГОВ НАЦИЗМА И ГЕНЕРАЛОВ ВЕРМАХТА	423
Т. Пилипович	
УКРАЇНЦІ-ВОЯКИ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА	
(2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В БИТВІ	
ПІД МОНТЕ-КАССІНО	437
В.І. Дубей	
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА КООРДИНАЦІЮ	
МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В ЄВРОПІ	447
I.O. Десятничук	
ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ	
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ НАПРИКІНЦІ 60-Х РР. ХХ СТ.:	
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	454
I. Філіпчук	
«ПРАЗЬКА ВЕСНА» ЙОСИФА СМРКОВСЬКОГО	466
А.В. Слесаренко	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ «ПАРАЛЕЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ»	
В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1970-1980-ТИ РОКИ)	472
O.I. Санжаревський	
ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМНИХ	
РЕСПУБЛІКІ БІЛОРУСЬ ТА НАТО В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ	
90-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ	481
Marek Motyka	
ZMIANY KULTUROWE WOBEC SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH	
W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU	488
ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ	
C.H. Грипич	
ТАЄМНИЦІ БІБЛІОТЕКИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО:	
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	505
L.M. Шугаєва	
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ХРИСТИЯНСТВА ЯК СКЛАДНОЇ	
КОНФЕСІЙНОЇ СПЛІНОТИ ПРАВОСЛАВНОГО КОРЕНЯ	512
L.M. Казначеєва	
ВОЛИНСЬКЕ ДВОРЯНСЬКЕ ЗІБРАННЯ:	
ІСТОРІОГРАФІЙ ПРОБЛЕМИ	519
P.O. Савчук	
ВСЕСВІТНЯ І ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІЯ	
У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	529
M.B. Шатрова	
ІСТОРІОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИДАВНИЧОЇ	
СПРАВИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОБРАЗОВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	
(ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)	538
N.V. Плюта	
ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА У ФРАНЦІЇ З ПИТАНЬ КОЛОНІАЛЬНОЇ	
ПОЛІТИКИ В АФРИЦІ КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ:	
ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	548

Mirosław A. Michalski

ROLA RELIGII W KSZTAŁTOWANIU OSOBOWOŚCI –
CHARAKTERU W MYŚLI PEDAGOGICZNEJ

WITOŁDA RUBCZYŃSKIEGO 568

О.П. Постельжук

УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ УГОДОВСЬКИХ ПАРТІЙ

ТА ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖВОСНОЇ ПОЛЬЩІ 577

В. Гарматны

ГІСТАРЫЧАГРАФІЯ АГРАРНАЙ ПАЛІТЫКІ ПОЛЬСКІХ УЛАД

НА ТЭРЫТОРИІ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ ў 1921-1939 гг. 594

Л. Трачук

ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ:

ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ 608

Т.І. Гуменюк

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР ПРОТЯГОМ 1944 – 1985 РР.:

ІСТОРІОГРАФІЧНІ ОЦІНКИ 622

В.В. Надольська

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ

В ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ 632

А.М. Киридон

ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ:

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ 640

С. Баханова

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

У СУЧASНИХ ШКЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ 655

М.І. Ярмоленко

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ 667

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Р.П. Давидюк

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ І ПОЛІТИКА ПРОМЕТЕЇЗМУ

ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (Рец.: Комар В. Концепція прометеїзму

в політиці Польщі (1921-1939 рр.) / Володимир Комар. – Івано-Франківськ:

Місто НВ, 2011. – 360 с.) 674

С.С. Троян

ПРОЕКТИ НАЦІОТВОРЕННЯ В КОМПАРАТИВНОМУ

ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ (Рец.: Земський Ю. С. Польська, російська

та українська еліти в змаганнях за Правобережну Україну

середини XIX століття / Юрій Сергійович Земський. – Хмельницький,

2011. – 350 с.) 677

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 680

ЗМІСТ 684

Наукове видання

**Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету

Збірник наукових праць

Випуск 23

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С.Троян

Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.
Обкладинка – Самсонюк В.Б.

Підписано до друку 21. 06. 2012 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman». Наклад 100.
Обліково-видавничих аркушів 30,00.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2012. –
Випуск 23. – 688 с.